

DOF - Dansk Ornitologisk Forening

Aftenfalk – sådan kender du den fra lærkefalk

Sidste halvdel af august 2015 har med sit varme vejr og østlige vinde budt på usædvanligt mange aftenfalke. Læs her, hvordan aftenfalken – især de unge fugle – kan bestemmes fra de andre små falke.

Aftenfalk 2k hun. I forhold til juvenil er hovedet mere kontrastrigt med lysere isse og pande, og underkrop og de fleste dækfjer er lyst orange. Underkroppen virker ensartet, da eventuelle pletter er små og begrænset til brystet. Falsterbo, Sverige, august 2008. Foto: Klaus Malling Olsen

Aftenfalken er lillebror til lærkefalk

Aftenfalken er en elegant, lille falk, der ved sammenligning med tårnfalk og lærkefalk er tydeligt mindre og lettere. I formen ligner den lærkefalk, men har relativt større hoved, slankere krop, kortere vinger (med smallere arm) og længere hale.

Derved kan kredsende fugle ligne tårnfalk, mens fuglen set fra siden er påfaldende storhovedet og slank, uden lærke- og tårnfalks kraftigere krop. Den aktive flugt er let med hurtige, flagrende vingeslag, der er mere elastiske med dybere nedslag end lærkefalkens. Lærkefalk flyver med stivere, mursejleragtige vingeslag.

Begge arter er langtrækkere, der kommer hurtigt og behændigt frem, hvor tårnfalkens roende flugt er langsommere. Aftenfalkens flagrende flugt og den slanke, spidse hånd kan til og med give mindelser til flugten hos gøg. Glider aftenfalken -og det gør den tit i længere intervaller end lærke- og tårnfalk - sker det tit med tydeligt sænket hånd.

Tårnfalken er ved direkte sammenligning næsten en klumpe-dumpe med bredere krop og kortere, knapt så spidse vinger. De, der har erfaring fra Sydeuropa, kan drage paralleller i form og flugt mellem aftenfalk og lille tårnfalk – en art, som aftenfalk minder om også adfærdsmæssigt.

Artikel fortsætter efter billedet.

Lærkefalk juv. Fugl med lys pande, men bemærk den mørkere undervinge i forhold til aftenfalk, hvor mørk bagkant på armen er langt svagere grundet undervingens mørkere grundfarve og bredere mørke tegninger end hos aftenfalk. Istanbul, Tyrkiet, september 2009. Foto: Klaus Malling Olsen

Aftenfalken både muser og snapper insekter

Aftenfalken jager på flere måder: Dels muser den som tårnfalk, men generelt kortere med hurtigere vingeslag, og den virker da mere ”utålmodig”. Den muser generelt i en mere vandret holdning, og tit tættere på jorden.

Jeg har set aftenfalke der muser kun en meter over jorden, hvilket jeg ikke har set tårnfalk gøre – men derimod lille tårnfalk. Ser man aftenfalk og tårnfalk sammen, er tårnfalken tydeligt større og kraftigere, muser mere tålmodigt og med halen generelt dybere sænket end aftenfalken.

Aftenfalk fanger også insekter i luften som lærkefalk, men endnu hurtigere og mere akrobatisk med lodrette udfald og uventede, lynhurtige manøvrer. Den tager generelt mindre bytte end lærkefalk, der foretrækker guldsmede, og under invasionen i 2015 har flere berettet om, at stankelben udgjorde en favoritføde.

At aftenfalk BÅDE muser og behændigt snapper insekter i luften på næsten akrobatisk vis, er artstypisk; Lærkefalk muser ikke, og forsøger tårnfalken sig som luftjæger virker den langt mere klodset og besværet, og må ofte opgive jagten.

Her skal dog indskydes, at ser man en lille, let ”tårnfalk”, der både muser og på aftenfalkevis hurtigt jager insekter, kan det dreje sig om lille tårnfalk, der er en reel sjældenhed herhjemme (ca. 1 fund hvert tiende år) – men det er en helt anden historie.

Artikel fortsætter efter billedet.

Lærkefalk juv. En lys variant af lærkefalk med lysere dækfjer end svingfjer. Den kan minde om aftenfalk, men bemærk det mørkere hoved med sort maske sammenflydende med issen, smallere lys pande og manglen på lys halsring. Falsterbo, Sverige, august 2013. Foto: Klaus Malling Olsen

Aftenfalken er det åbne landskabs lille falk, og den sidder tit åbent på træer eller stolper. Hale- og vingespids flugter da med hinanden. Den er ofte ganske tillidsfuld, hvorved den adskiller sig fra lærke- og tårnfalk. Denne artikel koncentrerer sig herudover om de unge aftenfalke i forhold til især lærkefalk, da den kommende tid må formodes især at byde på årsunger; sidst i august 2015 er en del 2k+ fugle dog set, og de behandles kortfattet sidst i artiklen.

Artikel fortsætter efter billedet.

Aftenfalk juv. Undersiden virker lysere og mere spraglet end lærkefalkens. Tydeligst er den sorte vingebagkant og de næsten skakbrætsmønstrede håndflader, men bemærk også underkroppens diffuse brune striber på lys baggrund. Sjælland, Danmark, august 2015. Foto: Klaus Malling Olsen

Ung aftenfalk er en lille, lys og glad ung lærkefalk

Den unge (1K) aftenfalk afsløres allerede på afstand på sit mere spraglede udseende og tydeligere undervingetegninger end lærkefalk. Hvor lærkefalk på afstand virker mørk, som en kæmpemursejler med afstikkende hvid kind, er aftenfalken lyshovedet med bredere lys kind, lysere pande og isse samt lys halsring, ligesom overvingens større kontraster og den lidt lysere hale anes.

Kommer falken tættere på, er bestemmelsen let: Der findes mørkere og lysere typer af unge aftenfalke, men fælles for dem er den sorte ansigtsmaske, der på "bandit-vis" dækker øjet og er hovedets mørkeste område. Panden er afstikkende lys og issen varierende brun, fra lys til mørkere rusttonet, men i ret skarp kontrast til den sortagtige øjenmaske.

Underkroppen virker lysere end lærkefalkens, da striberne på undersiden er lysere bruntonede, kortere og ofte sidder mere spredt. Kraftigst er striberne over brystet, mens bagbugen kan være næsten hvidlig og utegnet.

Oversiden er generelt lysere og mere gråbruntonet end lærkefalkens, hyppigst med en let kontrast mellem lysere ryg/dækfjer og mørkere svingfjer. Ser man fuglen tæt på, ser man, at ryg og forreste dækfjer ofte er mørkt rusttonede, hvilket medvirker til en mindre homogent tegnet overside end lærkefalkens, og hos mange er overside let tværbåndet.

Artikel fortsætter efter billedet.

Aftenfalk juv. Den jævnt tværbåndede hale er lysere end ryg og vinger - og det er et godt kendetegn på den bortflyvende fugl. Bornholm, Danmark, august 2015. Foto: Vicky Knudsen

Kontrast mellem lysere ryg/indervinge og mørkere hånd kan dog være ret svag, og så tydeligt lyst brun med afstikkende mørk hånd, som man ser hos tårnfalken, er der sjældent tale om. Et kendetegn, der tit er rigtigt godt på de bortflyvende fugle, er, at halen generelt er lysere end ryg og vinger. Hele halen har smalle, men jævne tværbånd. Når halen spredes er båndingen tydelig, især i modlys hvor den gennemskinnes. Den kan da virke lysende og uden tårnfalkens brede mørke endebånd.

Ser man fuglen fra undersiden er den kontrastrige undervinge påfaldende. Vingen har en bred mørk gennemgående bagkant, der breder sig ud i en mørk spids, og fremhæves af de tydeligt hvid- og sortbåndede svingfjer. Særligt tydelig er tegningen i hånden, hvor den kan ligne et skatbræt. Dækfjerene er generelt brunere med mere udflydende mønster, men på afstand vil undervingen virke lys med distinkt mørk bagkant.

Artikel fortsætter efter billedet.

Aftenfalk juv. Lys pande og halsring medvirker til et meget lysere hoved end lærkefalkens. Oversiden er gråbrun med rustbrunt anstrøg på ryg og de forreste dækfjer. Sjælland, Danmark, august 2015. Foto: Klaus Malling Olsen

Lærkefalk – kun de lyseste yngre fugle driller

Lærkefalk er større og kraftigere end aftenfalk. Forskelle i flugt og form er omtalt ovenfor. Langt de fleste lærkefalke er meget mørkere end aftenfalk. De har mørk hætte og skægstribe, samt en lille ekstra ”skæg” bagest på kinden ved overgangen mellem hætte og kind. Oversiden virker normalt ret ensartet mørk, hvor de voksne fugle gråtonet og ensartet, hos ungfugle brunere med lyse fjerrande, der tæt på giver et lidt skællet udseende.

Undersiden har bredere og mørkere striber, der går længere ned mod gumpen end hos aftenfalk og står ud mod lyse bukser; røde hos voksne fugle, beige hos ungfugle. Også undervingen er mørkere tegnet end aftenfalkens, med mørkere grundfarve, tættere mørk bånding på dækfjerene og svagere bånding på svingfjerene.

Normalt er blot håndens spids mørk, men undertiden ses antydning af mørk bagkant på armen. Den er altid svagere end hos aftenfalken og dæmpes af undervingens mørkere farve og tættere tværbånd.

Nogle unge lærkefalke er lidt mere problematiske. De har lys pande, der forfra minder om aftenfalkens, men issen er i så fald lige så mørk som tegningen omkring øjet, og antydning af lys halskrave mangler. De lysest tegnede lærkefalke har gråbrune, lysskællede overvingedækfjer i kontrast til mørkere hånd, men kontrasten er i felten ret svag, og uden det varmere brune anstrøg, man ser hos en del aftenfalke.

Desuden er halen så mørk som ryggen, og virker ofte utegnet fra oversiden, da de mellemste halefjer er ensartet mørke. Dette ses også fra undersiden på den udbredte hale, der i langt mindre grad end aftenfalkens gennemlyses i modlys.

Artikel fortsætter efter billedet.

Aftenfalk juv. Bemærk kontrastrigt ansigt med lys pande og lysebrun isse imod sort maske samt undersidens brune, lidt diffuse striber. Bornholm, Danmark, august 2015. Foto: Vicky Knudsen

De ældre aftenfalke

Mens de voksne aftenfalke er karakteristiske og fint dækket af litteraturen, er et par ord på plads om ”teenagerne” - 2K aftenfalk om efteråret.

1K aftenfalkene trækker sydpå i deres ungfugledragt, og udskifter i løbet af vinteren de fleste hoved- og kropsfjer, nogle dækfjer og ofte de mellemste (undertiden alle) halefjer til den voksne fugls type.

Om foråret aldersbestemmes de således på kombinationen af adult hoved og krop imod juvenile vinger – groft sagt ligner de voksne fugle med mere ensartede overvinger, der er afblegede og bruntonede, og lysbåndede undervinger. Nogle fælder mindre og har kun halvdelen af hoved- og kropsfjer fældede; de kan se ret afvigende ud. I løbet af sommeren fældes yderligere, og således er svingfjersfældningen om efteråret indledt.

Hos 2K han giver det sig udslag i en meget patchwork-agtig vingetegning, hvor de mellemste håndsvingfjer samt nogle armsvingfjer og dele af undervingedækfjerene er mørke som hos den voksne han. På oversiden ses disse nye mørke fjer dog som lyse indslag i en famlet overvinge. Det skyldes, at de nye fjer har mørk underside og sølvgrå overside!

2K hun om efteråret ligner mere den voksne hun, da forskellen mellem juvenile og adulte svingfjer her er meget mindre. Tydeligst er nok forskellen mellem de falmede og matte fjer og de nye kontrastrige. De ligner ungfuglene, men har generelt lysere pande og isse samt ret ensartet orangetonet kropsunderside.

Oversiden består dels af falmede ungfuglefjer, del af nye grå, sortbåndede dækfjer af farve som ryggen. Derudover ligner 2K hunnerne de voksne, men har generelt lidt mattere underside, tit med spredte mørke pletter på brystet. Hovedet er sjældent så kontrastrigt som hos den voksne fugl, og tit er der enkelte mønstrede undervingedækfjer mellem de ensfarvede, der er af farve som underkroppen.

Tårnfalk juv. Oversiden er langt varmere brun med større kontraster end den unge aftenfalks. Bemærk stor kontrast mellem lysebrun ryg/indervinge og mørkebrun vingespid. Skåne, Sverige, august 2014. Foto: Klaus Malling Olsen

Aftenfalk 2K han. Her ses den karakteristiske sorte stribe gennem lys hånd, der kendetegner 2K aftenfalk han. Fuglen har i øvrigt den voksne hans blålige underkrop. Bornholm, Danmark, august 2015. Foto: Vicky Knudsen

Tak

Stor tak til Vicky Knudsen for meget aktuelle fotos til artiklen.

Dato:
07. 09. 2015

Skrevet af:
Klaus Malling Olsen

Fotos af:
Klaus Malling Olsen
Vicky Knudsen
Ole Laursen

Emner:
FELTBESTEMMELSE

Tags:
AFTENFALK/LÆRKEFALK